

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Feit en theorie; inleiding tot de wetenschapsleer

Nuijten-Edelbroek, E.G.M.

Citation

Nuijten-Edelbroek, E. G. M. (1977). Boekbespreking van: Feit en theorie; inleiding tot de wetenschapsleer. *Acta Politica*, 12: 1977(2), 262-264. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451789>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451789>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

tussen twee partijen, kon bieden. De reden werd reeds in 1957 door Luce & Raiffa in hun standaardwerk *Games & Decisions* gesignaleerd: het ontbreken in de theorie van politicologische en sociaalpsychologische factoren – juist de elementen die men ter verklaring van interactiepatronen zou verwachten. De eerste generaties speltheoretici – voornamelijk wiskundigen en economen – hebben nooit een poging gedaan deze elementen te incorporeren in de theorie. Twijfel aan de werkelijkheidswaarde van hun creatie leidde slechts tot het experimenteel toetsen van de uitkomsten van enige anomale modellen die in de structuur van de theorie lagen opgesloten zoals het Prisoner's Dilemma. Het betreft dit soort toetsingen welke door Shubik in het eerder genoemde hoofdstuk worden beschreven.

Pas wanneer bij de toetsingen bepaalde structurele scheidslijnen binnen de speltheorie – met name die tussen coöperatieve en non-coöperatieve spelen – niet langer als vaststaand en heilig beschouwd worden, krijgen dit soort experimenten zin. Dan zou men bv. eindelijk eens empirisch kunnen onderzoeken of de aard van het non-coöperatieve Prisoner's Dilemma niet per definitie de dynamiek naar (illegale) coöperatie in zich draagt. Een dergelijke opzet, (mede) toetsing van de structurele aspecten, zou ook een grotere werkelijkheidswaarde verlenen aan een binnen de oude structuren nog anomaal model als het genoemde Dilemma: het roept dan beelden op van een digopolistische markt met kartelvorming en geheime afspraken tussen de ondernemingen. Dan ook hebben de games uit de industriële en overheidssfeer, zoals in de betreffende drie hoofdstukken besproken, en deze experimenten meer gemeen dan een vaak definiërend kenmerk als menselijke participatie in het rollenspel en wordt een uitgebreide inleiding in de speltheorie in een boek over gaming zinvol.

Shubik behoorde tot de leerlingen van Von Neumann en Morgenstern en derhalve tot bovenbedoelde eerste generaties van speltheoretici. Het onderhavige boek draagt daarvan de sporen. De essentie van de inhoud had de auteur bovendien reeds eerder neergelegd in een tweetal artikelen opgenomen in een speciaal aan speltheorie en gaming gewijd nummer van *Management Science* onder redactie van Melvin Shakun in januari 1972.

Het opblazen van deze artikelen tot de omvang van een boekwerk heeft slechts geleid tot een aantal op zich zelf staande delen zonder duidelijke rode draad en zonder enige originaliteit. Als dit 'de aanzet voor een theorie over gaming' is dan heeft de auteur wel een erg lange aanloop genomen en dan is het de vraag of hij zelfs bij het aangekondigde vervolgedeel, getiteld *The Uses and Methods of Gaming*, al wel aan de eigenlijke theorievorming over gaming zal toekomen.

G. P. de Bruin

J. P. M. Geurts, **Feit en theorie; inleiding tot de wetenschapsteorie**, van Gorcum, Assen, 1974, -152 p., f 22,50.

In deze publicatie wil de auteur vanuit een kennis-theoretisch gezichtspunt een bijdrage leveren aan de afbakening van het kenmerkende van (empirisch) wetenschappelijk onderzoek.

Empirische gegevens spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen en toetsen van een wetenschappelijke theorie. Geurts stelt dat empirische gegevens niet opgevat kunnen worden als harde, vaststaande en onaantastbare feiten, maar dat kennis

over de empirische werkelijkheid gevormd wordt tijdens het waarnemingsproces. Centraal in het boek staat het begrip ervaringsgegeven. Empirisch wetenschappelijk onderzoek is ervaringsafhankelijk; de kennis wordt verworven aan de hand van het ervaringsgegeven.

Het eerste deel van het boek is gewijd aan de beantwoording van de vraag, langs welke weg deze kennis van het ervaringsgegeven en dus het empirisch onderzoek verloopt en of dit verloop vanuit de kennistheorie verantwoord kan worden. Door haar gerichtheid op kennisverwerving van de stand van zaken in de wereld van alledag doet empirisch onderzoek een beroep op het in feite waargenomen (het ervaringsgegeven).

In heldere en eenvoudige formulering laat Geurts zien dat aan het begrip ervaringsgegeven drie elementen te onderkennen zijn, een zogenaamde objectieve, subjectieve en een intersubjectieve connotatie van het ervaringsgegeven. In het bespreken van de objectieve connotatie van het ervaringsgegeven zet Geurts zich af tegen de voorstanders van de sense-data theorie, welke stellen dat de zekerheid omtrent datgene wat waargenomen wordt, absoluut en definitief is, dat de onbetwifelbaarheid van het direct waargenomen, niet ter discussie kan staan. Met diverse voorbeelden wordt aangetoond dat de door de sense-data theoretici aangebrachte scheiding tussen passieve, zintuiglijke kenactiviteit en actieve, verstandelijke kenactiviteit onmogelijk is. Het waarnemingsgegeven wordt door de context medebepaald. Objectiviteit is bij Geurts dan ook meer een verwijzing naar het object. Naast objectiviteit spelen subjectiviteit en intersubjectiviteit een belangrijke rol in het waarnemen van objecten middels individuele verwachtingspatronen en contextuele bepaaldheid; de waarneming wordt erdoor beïnvloed en gestructureerd. De waarneming is daarbij niet louter individueel ;men brengt de structuur in de waarneming aan zoals dat (in een socialisatieproces) geleerd is en overeenkomstig de wijze waarop anderen deze structuur aanbrengen. De drie elementen van objectiviteit, subjectiviteit en intersubjectiviteit hebben ieder een eigen inbreng in de beoordeling van het waargenomen. Geurts spreekt in dit verband liever van een *verantwoorde* uitspraak omtrent een waarneming dan van een *ware* uitspraak. Een onderzoeker dient zich zijns inziens op grond van de resultaten van zijn waarnemingen af te vragen of de door hem geformuleerde uitspraken verantwoord zijn.

In het tweede deel gaat Geurts in op de relatie tussen een waarnemingsuitspraak en theorie. Waarneming en theorie gaan volgens hem hand in hand. Om het waargenomen te kunnen begrijpen en onder te kunnen brengen in een begrip, wordt het volgens een aantal ordeningscriteria gestructureerd, zoals bij voorbeeld naar vorm, kleur, inhoud. Het begrip krijgt zijn betekenis doordat aangegeven wordt, op welke wijzen het gestructureerd kan worden, in welke onderdelen het uiteengelegd kan worden. Er is geen sprake van *begripsdefinitie*, maar van *begripsomschrijving*. Deze omschrijving is onvolledig, het begrip kan steeds van inhoud en betekenis wijzigen door nieuwe waarnemingen en ordeningen. Zoals een begrip een in principe voorlopige inhoud heeft, geldt dit evenzeer voor uitspraken. Geurts komt in het onderscheid tussen algemene niet-wetmatige en wetmatige, tussen synthetische en analytische uitspraken tot de introductie van uitspraken met een *verleend-analytisch* karakter (p. 129). Op basis van waarnemingen en begripsinhouden komt een onderzoeker tot de formulering van analytische uitspraken. Een gewijzigde begripsinhoud (ten gevolge van een gewijzigde subjectieve en/of intersubjectieve connotatie, ten gevolge van een andere structurering) kan ertoe leiden dat

men zich de vraag moet stellen of een uitspraak nog wel in overeenstemming is met de resultaten van de waarneming, of het verleende analytische karakter van de uitspraak nog wel gehandhaafd kan blijven. Iedere wetmatige uitspraak, zowel indien tot stand gekomen via inductieve generalisatie als via deductieve afleiding, heeft dus een voorlopig analytisch karakter, gebaseerd op de stand van zaken van de waarneming. De rechtvaardiging, de verantwoording van de uitspraak is gelegen in de tot stand-koming van de begrippen, dus in de objectieve, subjectieve en intersubjectieve connotatie.

Door te laten zien dat er een voortdurende wisselwerking bestaat tussen feit en theorie, waarbij de onderzoeker middels de elementen van subjectieve en intersubjectieve connotatie een grote mate van inbreng heeft bij het vormgeven van het empirisch onderzoek en bij het bepalen van de resultaten ervan geeft Geurts in dit boek een relativisering van de wijze waarop tegen wetenschappelijk onderzoek aangekeken wordt.

Het boek beantwoordt aan zijn doelstelling een inleiding in de wetenschapsleer te bieden. Voor minder deskundig zijnden op het gebied van de wetenschapsleer en de kennis theorie wordt op elementaire wijze uiteengezet hoe het proces van waarneming van empirische gegeven verloopt. Illustraties voor het geponeerde zijn gekozen uit velerlei disciplines en alledaagse waarnemingen. Om de beschouwing van de auteur te kunnen volgen is weinig voorkennis nodig, alhoewel een eerste gewenning aan de gehanteerde terminologie nodig lijkt. Ook werkt het eerste deel verhelderder dan het tweede deel vanwege de daarin voorkomende illustraties. Anderzijds worden ondanks het inleidende karakter diverse aanknopingspunten geboden om aan te sluiten bij actuele discussies, zoals rondom het streven naar zekerheid tegenover het streven naar waarheid (Albert, Popper) en rondom de paradigmata (Kuhn) en theoretische oriëntaties in de wetenschap. Men zou de auteur het verwijt kunnen maken dat hij zelf slechts summier hierop ingaat; verdere verdieping in deze problematiek wordt door hem overgelaten aan de lezer, bij wie belangstelling hiervoor gewekt kan zijn na het lezen van dit boek.

E. G. M. Nuijten-Edelbroek

Louis Kallen (red.), **De afstand tussen burgers en hun gemeentelijke overheden**. Deventer (Van Loghum Slaterus), 1974, -116 p., f 14,50, (N.I.M.O. Cahier 15).

Deze uitgave van het Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw bevat het verslag van een onderzoek naar de relatieproblemen tussen burgers en gemeentelijke overheden in negen Nederlandse gemeenten. In de loop van 1973 werd dit onderzoek uitgevoerd door bureau Veldkamp Marktonderzoek. In een nabeschuiving gaan enkele medewerkers van het N.I.M.O. nader in op de resultaten van het onderzoek.

Het onderzoek toont niet alleen aan dat er sprake is van afstand tussen inwoners der onderzochte gemeenten en de gemeentelijke overheid, doch er is ook gezocht naar de oorzaken van en mogelijke oplossingen voor de geconstateerde afstand.

Het te verklaren verschijnsel afstand wordt omschreven als de mate waarin de individuele of georganiseerde burger het gevoel heeft, dat er beïnvloedingsmogelijkheden zijn bij de totstandkoming van het gemeentelijke overheidsbeleid, dan wel contactmogelijkheden met het gemeentelijk bestuur. Vier dimensies van het

verschijnsel afstand zijn nader onderzocht t.w. het bestaan van drempelvrees, machteloosheid, het gestelde vertrouwen in de gemeentelijke overheid en de verwachting of het wat uithaalt als de burger zich tot de gemeentelijke overheid inzake een bepaalde kwestie of maatregel wendt (effectiviteitsverwachting). Op p. 14 wordt het onderzoeksmodel weergegeven, waarin de veronderstelde relaties tussen de variabelen worden weergegeven.

Vermeld wordt, dat er geen sluitende theorie ten grondslag heeft gelegen aan dit onderzoek; wel is uitgegaan van enkele ad-hoc hypothesen. Er wordt echter niet aangegeven *waarom* niet is uitgegaan van theorieën c.q. theoretische inzichten betreffende het verschijnsel afstand in democratische samenlevingen. Voorts wordt ook niet geëxpliciteerd waar de ad-hoc hypothesen vandaan komen. Vanwege het gebrek aan explicitering blijft de lezer met allerlei vragen zitten zoals: waarom wordt in de omschrijving van afstand de nadruk gelegd op de gevoelsmatige dimensie en niet op de cognitieve dimensie, waarom wordt geen onderscheid gemaakt tussen de individuele burger en de georganiseerde burger, hangen de dimensies drempelvrees en machteloosheid niet nauw met elkaar samen etc.?

Het onderzoek richtte zich op inwoners van 18 jaar en ouder, politieke en ambtelijke gezagsdragers en op z.g. intermediaire kaders.

Intermediaire kaders worden omschreven als individuen en/of organisaties, die in enigerlei mate een gestructureerde bemiddelende rol spelen in de relatie burger-overheid. De volgende intermediaire kaders werden in het onderzoek betrokken t.w. raden voor overleg en advies, actiegroepen, opbouwwerkers, sociale raadslieden, plaatselijke afdelingen van politieke partijen, buurtwerkinstellingen.

In een nabeschuiving wordt ingegaan op de drie hoofdoorzaken van de geconstateerde afstand tussen burgers en hun gemeentelijke overheden. Deze hoofdoorzaken zijn: de geringe interesse en passiviteit van de burgers, de toenemende bureaucrativering aan de kant van de gemeentelijke overheid en kwaliteit van de informatieverschaffing (p. 63 e.v.). Hieraan vooraf gaat een beschouwing over de oorzaken die de intermediaire kaders zien aan de kant van de overheid en burgers. Voorts wordt ingegaan op de rol, die de intermediaire kaders zelf kunnen spelen ten aanzien van het doorzichtiger maken van het besluitvormingsproces, de politieke bewustwording van burgers, de informatieverschaffing e.d. Verhelderend zijn in dit verband de bijdragen over de participatie van burgers in processen van politieke besluitvorming, de functie van voorlichting als middel tot afstandsverkleining en de specifieke bijdrage van het opbouwwerk en sociale actie. M.b.t. dit laatste onderwerp worden op verdienstelijke wijze aanknopingspunten geformuleerd vanuit Amitai Etzioni's theoretische gezichtspunten over aktiebereidheid (vgl. *The Active Society*; New York, 1968). Het ware te wensen geweest indien meer aandacht was besteed aan Etzioni's gezichtspunten betreffende o.a. de plaats en functie van z.g. intermediaire kaders in het kader van afstandsverkleining. Nu gaat het vooral om het uitspreken van wenselijkheden tot afstandsverkleining, zonder dat verschijnsel grondig i.c. theoretisch wordt onderzocht.

Tenslotte wordt beknopt ingegaan op o.a. vormen van bestuurlijke decentralisatie zoals de deelgemeenten in Rotterdam en processen van wijkopbouw in Amsterdam. De publicatie wordt besloten met een literatuur-overzicht over voorlichting, opbouwwerk, sociale actie en een zeer beknopt overzicht van meer algemene literatuur over inspraak en democratie.

H. Hidalgo